

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету комп'ютерних
інформаційних технологій
Віктор ЯКИМЕНКО
“ 29 ” березня 2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ
“ 29 ” березня 2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор навчально-наукового
інституту новітніх освітніх
технологій
Святослав ПИТЕЛЬ
“ 29 ” березня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж»

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань – F Інформаційні технології

Спеціальність – F7 Комп'ютерна інженерія

Освітньо-професійна програма – «Комп'ютерна інженерія»

Кафедра комп'ютерної інженерії

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практ.	ІРС	Тренінг	СРС	Разом	Екзамен
Денна	1	1	32	14	5	6	93	150	1
Заочна	1	1, 2	8	4	-	-	138	150	2

29.03.2025

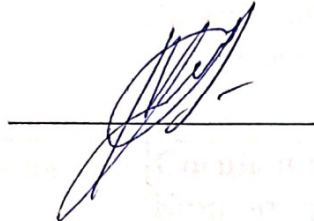
Робоча програма складена на основі ОПП «Комп'ютерна інженерія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю F7 Комп'ютерна інженерія галузі знань F Інформаційні технології, затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол № 8 від 26.06.2025 р.).

Робочу програму склав д.т.н., професор

Василь ТЕСЛЮК

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри комп'ютерної інженерії, протокол №1 від 26 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

Леся ДУБЧАК

Гарант ОП

Григорій МЕЛЬНИК

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
"ДОСЛІДЖЕННЯ І ПРОЕКТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ ТА МЕРЕЖ"

1. Опис дисципліни "Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж"

Дисципліна «Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж»	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	Галузь знань – F Інформаційні технології	Статус дисципліни – нормативна Мова викладання – українська
Кількість залікових модулів – 5	Спеціальність – F7 Комп'ютерна інженерія	Рік підготовки: Денна – 1, Заочна – 1 Семестр: Денна – 1 Заочна – 1, 2
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма – «Комп'ютерна інженерія»	Лекції: Денна – 32 год., Заочна – 8 год. Практичні заняття: Денна – 14 год. Заочна – 4 год.
Загальна кількість годин – Денна – 150 год., Заочна – 150 год.	Ступінь вищої освіти – магістр	Самостійна робота: Денна – 93 год. Заочна – 138 год. Тренінг: Денна – 6 год. Індивідуальна робота: Денна – 5 год.
Тижневих годин: 10 год., з них аудиторних – 3 год.		Вид підсумкового контролю Денна: екзамен Заочна: екзамен

2. МЕТА Й ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

"ДОСЛІДЖЕННЯ І ПРОЕКТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ ТА МЕРЕЖ "

2.1. Мета вивчення дисципліни

Мета дисципліни – одержання студентами необхідного рівня знань з процесу проектування та дослідження комп'ютерних систем і мереж.

2.2. Завдання вивчення дисципліни.

Основне завдання дисципліни «Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж» - це навчання студентів процесу проектування та дослідження комп'ютерних систем і мереж. Завдання курсу полягає в ознайомленні студентів з основами побудови та використання систем автоматизованого проектування, а також прищеплення практичних навиків роботи з існуючими сучасними системами і мережами.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни "Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж":

СК1. Здатність до визначення технічних характеристик, конструктивних особливостей, застосування і експлуатації програмних, програмно-технічних засобів, комп'ютерних систем та мереж різного призначення.

СК3. Здатність проектувати комп'ютерні системи та мережі з урахуванням цілей, обмежень, технічних, економічних та правових аспектів.

СК4. Здатність будувати та досліджувати моделі комп'ютерних систем та мереж.

СК7. Здатність досліджувати, розробляти та обирати технології створення великих і надвеликих систем.

2.4 Передумови для вивчення дисципліни

Засвоєння знань за програмою вступного фахового випробування по спеціальності (додаткового вступного фахового випробування по спеціальності), цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях та практичних заняттях, самостійної роботи.

2.5 Результати навчання.

В результаті вивчення курсу „Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж” студенти повинні:

ПРН1. Застосовувати загальні підходи пізнання, методи математики, природничих та інженерних наук до розв'язання складних задач комп'ютерної інженерії.

ПРН2. Знаходити необхідні дані, аналізувати та оцінювати їх.

ПРН4. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері комп'ютерної інженерії, необхідні для професійної діяльності, оригінального мислення та проведення досліджень, критичного осмислення проблем інформаційних технологій та на межі галузей знань.

ПРН5. Розробляти і реалізовувати проекти у сфері комп'ютерної інженерії та дотичні до неї міждисциплінарні проекти з урахуванням інженерних, соціальних, економічних,

правових та інших аспектів.

ПРН6. Аналізувати проблематику, ідентифікувати та формулювати конкретні проблеми, що потребують вирішення, обирати ефективні методи їх вирішення.

ПРН7. Вирішувати задачі аналізу та синтезу комп'ютерних систем та мереж.

ПРН8. Застосовувати знання технічних характеристик, конструктивних особливостей, призначення і правил експлуатації програмно-технічних засобів комп'ютерних систем та мереж для вирішення складних задач комп'ютерної інженерії та дотичних проблем.

ПРН9. Розробляти програмне забезпечення для вбудованих і розподілених застосувань, мобільних і гібридних систем.

ПРН10. Здійснювати пошук інформації в різних джерелах для розв'язання задач комп'ютерної інженерії, аналізувати та оцінювати цю інформацію.

ПРН11. Приймати ефективні рішення з питань розроблення, впровадження та експлуатації комп'ютерних систем і мереж, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та імовірні наслідки рішень.

ПРН13. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань інформаційних технологій і дотичних міжгалузевих питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

3. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «ДОСЛІДЖЕННЯ І ПРОЕКТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ ТА МЕРЕЖ»

Змістовий модуль 1. Методологія дослідження КСМ

Тема 1. Основні поняття та задачі курсу.

Особливості розроблення КСМ. Методологія та методика наукового дослідження КСМ. Методика роботи над рукописом дослідження, особливості підготовки і оформлення результатів дослідження.

Література: 1, 2, 13

Тема 2. Основи автоматизованого проектування КСМ.

Принципи системного підходу до проектування. Поняття системотехніки. Класифікація методів та технологій проектування складних систем та мереж.

Література: 1, 9, 13-17

Тема 3. Структура процесу автоматизованого проектування КСМ.

Ієрархічні рівні проектування. Стадії проектування. Типові проектні процедури. Елементи технічного завдання на проектування.

Література: 1, 9, 13-17

Тема 4. Поняття задачі багатокритеріальної оптимізації.

Поняття задачі багатокритеріальної оптимізації. Причини багатокритеріальності. Класифікація методів розв'язання задач багатокритеріальної оптимізації. Метод головної компоненти. Метод поступок. Метод комплексного критерію. Метод Гермейєра. Метод справедливого компромісу. Метод умовного центра мас. Метод ідеальної точки. Парето множина, оптимальність за Парето. Застосування генетичних алгоритмів при розв'язанні задач багатокритеріальної оптимізації.

Література: 1-5, 13

Тема 5. Методи згортки векторних критеріїв.

Особливості методів згортки векторних критеріїв. Побудова функції корисності. Адитивний та мультиплікативний критерії. Мінімаксний та максімінний критерії. Методи рішення задач векторної оптимізації при наявності інформації про важливість критерія.

Література: 1, 2, 7, 8

Змістовий модуль 2. Методи багатокритеріальної оптимізації комп'ютерних систем та мереж

Тема 6. Методи структурного синтезу КСМ.

Класифікація методів синтезу. Алгоритм розв'язання задач структурного синтезу. Методи генерування множини альтернативних рішень. Метод генерування множини альтернативних рішень на основі І-АБО дерев. Морфологічні таблиці. Методи зменшення потужності множини альтернативних рішень. Метод гілок та границь. Приклади розв'язання задач структурного синтезу складних систем та мереж.

Література: 1, 9

Тема 7. Еврістичні методи синтезу КСМ.

Класифікація еврістичних методів синтезу. Метод “мозкового штурму”. Методи асоціацій та аналогій. Синектика. Методи контрольних запитань та колективного блокування. Метод “матриць відкриття”.

Література: 1, 9, 10, 11

Тема 8. Методи та моделі параметричного синтезу КСМ.

Алгоритм розв'язання задач параметричного синтезу. Класифікація типових задач параметричного синтезу. Методи параметричного синтезу з використанням теорії кореляції та чутливості. Приклади розв'язання задач параметричного синтезу систем та мереж.

Література: 1, 11, 12, 13

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ «ДОСЛІДЖЕННЯ І ПРОЕКТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ ТА МЕРЕЖ»

(денна форма навчання)

	Кількість годин					Контрольні заходи
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	ІРС	Тренінг	
Змістовий модуль 1						
Тема 1. Основні поняття та задачі курсу.	4		13	3	3	опитування
Тема 2. Основи автоматизованого проектування КСМ.	4	2	10			опитування
Тема 3. Структура процесу автоматизованого проектування КСМ.	4	2	20			опитування
Тема 4. Поняття задачі багатокритеріальної оптимізації.	4	2	10			опитування
Тема 5. Методи згортки векторних критеріїв.	4	2	10			опитування
Змістовий модуль 2						
Тема 6. Методи структурного синтезу КСМ.	4	2	10	2	3	опитування
Тема 7. Єврістичні методи синтезу КСМ.	4	2	10			опитування
Тема 8. Методи та моделі параметричного синтезу КСМ.	4	2	10			опитування
Разом	32	14	93	5	6	

(заочна форма навчання)

	Кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1			
Тема 1. Основні поняття та задачі курсу.	1		14

Тема 2. Основи автоматизованого проектування КСМ.		1	20
Тема 3. Структура процесу автоматизованого проектування КСМ.	1		20
Тема 4. Поняття задачі багатокритеріальної оптимізації.			20
Тема 5. Методи згортки векторних критеріїв.			14
Змістовий модуль 2			
Тема 6. Методи структурного синтезу КСМ.	1	1	20
Тема 7. Єврістичні методи синтезу КСМ.			20
Тема 8. Методи та моделі параметричного синтезу КСМ.	1		20
Разом	4	2	138

5. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1.

Тема: Розробка технічного завдання

Мета: Оволодіти навичками та методикою складання технічного завдання (ТЗ) на проектування комп'ютерних систем та мереж

Питання, що виносяться на розгляд:

1. Технічне завдання
2. Методика складання ТЗ

Література: 1, 2, 9.

Практичне заняття №2.

Тема: Методологія проектування комп'ютерних систем та мереж

Мета: Оволодіти навичками побудови І-АБО дерев та синтезу альтернатив можливих рішень на проектування комп'ютерних систем та мереж

Питання, що виносяться на розгляд:

1. І-АБО дерева
2. Сучасні рішення проектування КСМ

Література: 1, 2, 4, 5.

Практичне заняття №3.

Тема: Розв'язання задач багатокритеріальної оптимізації з використанням згорток.

Мета: Навчитися розв'язувати задачі багатокритеріальної оптимізації з використовуючи адитивну, мультиплікативну, максимінну і мінімаксну згортки.

Питання, що виносяться на розгляд:

1. Задачі багатокритеріальної оптимізації
2. Адитивна згортка
3. Мультиплікативна згортка
4. Максимінна згортка
5. Мінімаксна згортка

Література: 2, 5.

Практичне заняття №4-5.

Тема: Використання мереж Петрі для моделювання складних дискретних систем.

Мета: Навчитися використовувати апарат моделювання мереж Петрі для моделювання комп'ютерних систем та мереж.

Питання, що виносяться на розгляд:

1. Мережі Петрі
2. Моделювання КСМ за допомогою мереж Петрі

Література: 2, 5.

Практичне заняття №6-7.

Тема: Фізична модель.

Мета: Навчитися будувати фізичні моделі комп'ютерних систем та мереж.

Питання, що виносяться на розгляд:

1. Поняття фізичної моделі
2. Фізична модель КСМ

Література: 2, 4, 5.

6. Самостійна робота (підготовка наскрізного проекту)

Самостійна робота використовуються для набуття умінь самостійного мислення і самоконтролю у студентів.

Самостійна робота охоплює усі основні теми дисципліни «Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж». Метою самостійної роботи є оволодіння навичками розрахунку показників надійності апаратного та програмного забезпечення комп'ютерних систем та мереж. Виконання самостійної роботи є одним із обов'язкових складових модулів залікового кредиту.

Перелік основних типів завдань для виконання самостійної роботи:

1. Підготовка даних для проектування комп'ютерної системи.
2. Підготовка для проектування комп'ютерної мережі.
3. Оптимізація структури комп'ютерної мережі.

№ п/п	Тематика самостійної роботи
1	Системи автоматичного проектування та їх застосування.
2	Моделювання детермінованих і стохастичних процесів.
3	Системне проектування

4	Інструментальні засоби багатокритеріальної оптимізації.
5	Функціональне проектування.
6	Сучасні САПР.

За самостійну роботу виставляється одна оцінка.

7. Тренінг

№п/п	Вид роботи	Порядок проведення тренінгу
1	Огляд сучасних систем проектування комп'ютерних систем та мереж	– розгляд сучасних засобів проектування; – проектування компонентів комп'ютерних систем та мереж в середовищах Wopred, Netemul;
2	Розгляд процесу проектування складних комп'ютерних систем та мереж	– постановка задачі; – опис технічного завдання; – проектування засобу в середовищі Експерт СКС
3	Перевірка правильності проекту	– вибір проекту для перевірки; – опис вхідних та вихідних даних; – перевірка правильності проекту

За тренінг виставляється одна оцінка.

Критерії оцінювання самостійної роботи і тренінгу:

90-100 балів – студент повністю виконав всі етапи (виконав завдання в повному обсязі, навів необхідні обґрунтування та висновки).

75-89 балів – студент повністю виконав всі етапи, але при розв'язуванні допустив незначні помилки.

60-74 бали – студент виконав всі етапи, але не може самостійно зробити відповідні обґрунтування отриманих результатів, не може зробити правильних висновків.

1-59 балів – студент виконав всі етапи частково або із суттєвими помилками, не знає відповідей на теоретичні питання, не вміє пояснити розв'язування виконаних ним практичних завдань, не може зробити жодних висновків при виконанні завдання.

8. Методи навчання

У навчальному процесі застосовуються: лекції, в тому числі з використанням мультимедіапроектора та інших ТЗН, практичні заняття, консультації, самостійна робота, тренінг.

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- поточне оцінювання;
- оцінювання результатів модульних робіт;
- оцінювання тренінгу;
- оцінювання самостійної роботи;
- екзамен.

10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж» визначається як середньозважена величина, в залежності від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	Модуль 4	Модуль 5
10%	10%	10%	10%	5%	15%	40%
Поточне оцінювання	Модульний контроль 1	Поточне оцінювання	Модульний контроль 2	Тренінг	Самостійна робота	Екзамен
Оцінка визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять з 1-ої по 5-у теми. Кожен здобувач має отримати 3-4 оцінки	Модульна робота складається з 2-х теоретичних запитань (макс. 50 балів за кожне)	Оцінка визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять з 6-ої по 9-у теми. Кожен здобувач має отримати 3-4 оцінки	Модульна робота складається з 2-х теоретичних запитань (макс. 50 балів за кожне)	Оцінка за виконання завдання	Оцінка за виконання завдання	Тестові завдання (25 тестів по 2 бали за тест) – макс. 50 балів Завдання 1 – макс. 25 балів Завдання 2 – макс. 25 балів

Критерії поточного оцінювання

Оцінка визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять. Пропуски практичних занять обов'язково відпрацьовуються в години консультацій, в іншому випадку вони вважаються оцінкою «0» та враховуються при визначенні середнього арифметичного. Для здобувачів, які навчаються за індивідуальним графіком, поточне оцінювання проводиться під час консультацій, та шляхом виконання завдань в системі Moodle.

90 – 100 балів – у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, тестових та практичних завдань.

75 – 89 балів – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.

65 - 74 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом та викладає його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

60 – 64 бали – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) його викладає, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.

35 – 59 балів – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно (без аргументації та обґрунтування) його викладає, не розкриває зміст теоретичних питань, в практичних завданнях допускає суттєві неточності.

1 – 34 бали – відповідь відсутня.

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	Відмінно	A (відмінно)
85-89	Добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	Задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	Незадовільно	FX (незадовільно, з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно, з обов'язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Антивірусні програми	1-8
2.	Операційні системи	1-8
3.	Microsoft Word	1-8
4.	Програмне середовище Wored	1-8
5.	Програмне середовище Netemul	1-8
6.	Програмне середовище Експерт СКС	1-8

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Березький О.М., Теслюк В.М., Дубчак Л.О., Мельник Г.М., Батько Ю.М. Дослідження і проектування комп'ютерних систем та мереж: навчальний посібник. – Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 251 с.
2. Теслюк В.М., Загарюк Р.В. Методи багатокритеріальної оптимізації. Конспект лекцій з курсу «Методи багатокритеріальної оптимізації» для студентів базового напрямку «Комп'ютерні науки», Ч.1. Львів, 2019. 52с.
3. Теслюк В.М., Андрійчук М.І. Конспект лекцій з курсу «Методи синтезу та оптимізації», Ч.1. Львів, 2018. 64 с.
4. Теслюк В.М., Пелешко Д.Д. Методи цілочисельного програмування та нульового порядку. Конспект лекцій з курсу «Методи синтезу та оптимізації», Ч.2. Львів, 2018. 84 с.
5. Теслюк В.М. Градієнтні методи розв'язання оптимізаційних задач. Конспект лекцій з курсу «Методи синтезу та оптимізації», Ч.3. Львів, 2018. 67 с.
6. Математичні методи дослідження операцій: підручник / Є. А. Лавров, Л. П. Перхун, В. В. Шендрік та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2017. 212 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream->

download/123456789/68212/1/Lavrov_matematychni_metody.pdf;jsessionid=A51A5455A8D00EABFFECAC79D1DA66AB.

7. Методи оптимізації та дослідження операцій [Текст] : навчальний посібник / Укладачі: Я. Б. Сікора, А.Й. Щехорський, Б.Л. Якимчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2019. 148 с.
8. Дослідження операцій. Конспект лекцій / Уклад.: О.І. Лисенко, І.В. Алексєєва, К. НТУУ «КПІ», 2016. 196 с.
9. Теслюк В.М. Моделі та інформаційні технології синтезу мікроелектромеханічних систем: Монографія. Львів: Видавництво ПП "Вежа і Ко", 2018. 192 с.
10. Теслюк В.М., Пелешко Д.Д., Кривий Р.З. Система розв'язання одно- та багатоекстремальних задач оптимізації з використанням генетичних алгоритмів. Методичні вказівки № 1 з курсу «Методи багатокритеріальної оптимізації», Львів, 2018. 23 с.
11. Дослідження роботи методів одновимірної оптимізації. Методичні вказівки до лабораторної роботи №1 з курсу "Методи синтезу та оптимізації" / Лобур М.В., Теслюк В.М., Матвійків О.М. Львів: НУ "ЛП", 2018. 12 с.
12. Вивчення методів лінійного програмування. Методичні вказівки до лабораторної роботи №2 з курсу "Методи синтезу та оптимізації" / Лобур М.В., Теслюк В.М., Матвійків О.М. Львів: НУ "ЛП", 2018. 12 с.
13. Taha Hamdy A. Operations Research: An Introduction. 10th Edition. Pearson, 2016. 848 p. <http://zalamasyah.staff.unja.ac.id/wp-content/uploads/sites/286/2019/11/9-Operations-Research-An-Introduction-10th-Ed.-Hamdy-A-Taha.pdf>.
14. Ловейкін В.С., Ромасевич Ю.О. Теорія технічних систем. К.: ЦП „КОМПРИНТ”, 2017. 291 с.
15. Моделювання та оптимізація систем: підручник /[Дубовой В. М., Кветний Р. Н., Михальов О. І., А.В.Усов А. В.]. Вінниця : ПП «ТД «Едельвейс», 2017. 804 с.
16. Системний підхід і моделювання в наукових дослідженнях [текст] : підручник. / За заг. ред. Бутка М. П. [М. П. Бутко, І. М. Бутко, М. Ю. Дітковська та ін.]. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 360 с.
17. Виклюк Я.І., Камінський Р.М., Пасічник В.В. Моделювання складних систем: посібник. Львів: Видавництво «Новий Світ – 2000», 2020. 404 с.